

Att formas av – och att forma framtiden

Ett sekel av moderat idéutveckling i ett internationellt perspektiv

Carl Bildt

Uppsala den 14 februari 2004

www.bildt.net

Hundra år av politisk utveckling är en lång tid att försöka att blicka tillbaka på, och jag vet inte riktigt om jag skall vara smickrad över att förväntas vara en av dem som bäst representerar möjligheterna att överblicka det förflutna.

På ett eller annat sätt kom jag att tillhöra partiets ledning under en period av cirka ett kvarts sekel. Och det var förvisso en spännande sådan. Även med det längre historiska perspektiv som är naturligt på ett seminarium som detta måste den anses ha varit den i vid mening framgångsrikaste under det sekel vi skall försöka att blicka tillbaka på.

Jag tänker då inte i första hand på de tre borgerliga regeringarna vi medverkade i under denna period, utan först och främst på den betydelse vi under dessa decennier haft som spjutspets i idé- och framtidsdebatten.

Men innan vi kommer dit finns det anledning att blicka bakåt på de i många avseenden annorlunda decennierna innan dess.

Den historien kan skrivas på olika sätt. Och när socialdemokraterna fyllde hundra försökte de måla sin bild av socialdemokratins som det moderna och demokratiska Sveriges skapande.

Förvisso spelade de en viktig historisk roll i moderniseringen av Sverige under den framflyttande industrialismens decennier för ett sekel sedan.

Men framväxten av det moderna Sverige tog sin början när upplysningstidens rättsidéer, den ekonomiska liberalismens teorier och den moderna vetenskapens och teknologins framsteg nådde också vårt land. Det var när statsväldet rullades tillbaka, den ekonomiska merkantilismens strukturer skrotades och den politiska och ekonomiska liberalismens idéer och praktik bröt igenom som grunden för det moderna Sveriges framväxt lades.

Det gamla samhällets politiska strukturer var förlegade. Den politiska brytningstiden under andra hälften av 1800- och början av 1900-talet var födslovårdarna för ett nytt och för den nya tiden bättre avpassat system.

Nya grupper krävde inflytande och rätt. Det gällde inte bara de allt fler som sökte sig från landsbygden till städerna och dess fabriker. Det gällde också snabbt växande grupper av köpmän, handelsmän och företagare som ansåg sig stå utanför ett av bönder och gammal överklass dominerat system. Och det gällde så småningom inte minst kvinnorna.

Socialdemokratins var en utpräglad importprodukt. Den kom med färjan från Tyskland, och det var i Malmö som den först organiserade sig på svensk jord. Dess fana var röd, dess ideologi var socialismen och dess förankring var internationalismen. För

många var den förvisso ett löfte om en bättre framtid - men för andra var den ett hot om en utveckling och riskerade att välta allt över ända.

Allmänna valmansförbundet var ingen importprodukt. Snarare ligger dess rötter i en nationell strävan att slå vakt om betydande delar av det bestående också i en tid av enorm samhällsombildning. Konservatismen var en fråga inte bara om ideologi, utan i många fall också om rätt påtagliga intressen.

Många av tidens frågor delade också den konservativa opinionen under denna tid. Det handlade om tullar versus frihandel, om den viktiga försvarsfrågan försvaret och inte minst om frågan om rösträtten.

Också här bröts olika meningar mot varandra.

Det var den djupt konservativa Verner von Heidenstam som i en reaktion mot den starkt graderade röstskalan skrev, att "det är skam, det är fläck på Sveriges banér, att medborgarrätt heter pengar". Och i modernt konservativa kretsar, som t ex här i Uppsala under Harald Hjärne, var det naturligt att under parollen Reformen och Försvar se ett samband mellan den allmänna värnplikten och den allmänna rösträtten.

Andra ställde sig mer avvisande. I de revolutionära paroller som välldes in över landets gränser såg man hot mot familjen och bygden, försvaret och nationen, äganderätten och den personliga friheten. Den framväxande socialdemokratin framställde sig själv som ett hot - och kom ty följande också att uppfattas som ett sådant.

När uppropet kom till det möte som ledde till bildandet av Allmänna Valmansförbundet i oktober 1904 talades det om vikten av att förena de "samhällsbevarande" krafterna. Det var farhågorna för den framväxande vänstern – liberaler och socialdemokrater- som ledde till de "samhällsbevarande" krafternas starkare organisering.

I historiens bekväma backspegel är det lätt att se, att de farhågor om vänsterns härjningar som då spelade så stor roll aldrig kom att besannas. När den revolutionära retoriken konfronterades med vardagens verklighet växte i stället fram en rörelse där revisionismen och reformismen kom att dominera. Den svenska socialdemokratin blev rätt snabbt rätt svensk.

Och något av en motsvarande utveckling kom att ske hos de krafter som organiserades under nationens och konservatismens banér. Allra tydligast var detta kanske i rösträttsfrågan. Där gick det ju t o m dithän, att när det avgörande beslutet om allmän och lika rösträtt för män till riksdagens andra kammare fattades 1907 var det efter ett förslag av högerregeringen under Arvid Lindman. Uppsalaprofessorn Leif Lewin har korrekt konstaterat, att det var "en högerregering som genom grundlagsreformen 1907 – 1909 bröt herremakten och införde allmän rösträtt".

Så etablerades ett mönster som i mångt och mycket skulle komma att dominera de kommande decennierna.

Det var i allt väsentligt från den politiska vänstern som impulserna och idéerna – framsynta såväl som farliga – skulle komma.

Och för den politiska högern kom den viktiga uppgiften att bli att stå som värn för nationella och andra värden som icke fick äventyras genom att dels rida spärr mot socialism och revolution, men dels också genom att konkret och konstruktivt stundtals forma och stundtals acceptera de kompromisser genom vilka den politiska utvecklingen gick framåt.

Pendeln svängde fram och tillbaka mellan kompromiss och konfrontation. Men jag tror att det är viktigt att se, att utan konfrontationerna hade kompromisserna inte varit möjliga.

Och vissa av de striderna framstår som viktigare än andra.

Det sena 1920-talets strider om äganderätt och socialism kom att kulminera i den dramatiska valrörelsen 1928 med dess stora framgång för högern och dess betydande nederlag för socialdemokratin.

Därmed förändrades utvecklingen. Utan det nederlaget hade kanske socialdemokratins väg till kohandel och framgångsrik parlamentarisk strategi varit mindre självklar.

Ty 1930-talet blev ju socialdemokratins allra mest gyllene decennium. Regeringsmakten säkrades för lång tid. Det slogs en brygga mellan stadens arbetarintressens och landsbygdens småbondeintressen som kom att ha bärkraft ända in i 1960-talet. Och genom en kombination av tur och skicklighet – kronans knytning till det brittiska pundet och världsekonomin uppsving – kom också den plågsamma arbetslöshetskrisen att övervinnas.

Men detta var också decenniet när andra importprodukter – också i detta fall främst från Tyskland – började göra sig gällande. Men även om det fanns de som lockades av de nya tonerna, kom dåvarande högerpartiets ledning att se med samma avsmak på den bruna kollektivismen som man hade sett på den röda kollektivismen.

Och det är viktigt att komma ihåg: När kollektivismens ideologier marscherat – oavsett färgen på fanan – har våra politiska föregångare alltid stått fasta i försvaret av friheten och den nationella demokratin.

Fascism och nazism fick aldrig något förfäste värd namnet i vårt land. Dåvarande högerpartiets principiella linje är en alldeles ofrånkomlig del av förklaringen till att så var fallet. I andra länder kom det att gå annorlunda, och så gott som alltid med förödande resultat.

När det nya världskrigets kraftmätning – där vårt land kom att undvika krigets fasa och förstörelse var över - blåste de mer grundläggande politiska striderna åter upp med stor kraft.

Arbetarrörelsen publicerade 1944 sitt s k efterkrigsprogram med dess förslag till "en omdaning av samhället i socialistisk riktning" genom bl a en närmast total statskontroll av utrikeshandeln. Sovjetunionen sågs som en framtidskraft som vi också ekonomiskt skulle ha anledning att knyta oss närmare till.

Förutom de grundläggande socialistiska idéerna var man nu inspirerad av de närmast föregående årens erfarenheter. "Krigshushållningen har", skrev man, "visat de stora möjligheter till intensiv produktion, då arbetskraft och materiella tillgångar utnyttjas under samhällets ledning och för ändamål som samhället bestämmer."

Och den dåvarande högerledaren Gösta Bagge replikerade med att säga, att "socialism och krigsekonomi höra förvisso samman, och de äro ungefär lika lite önskvärda."

Motsättningarna var hårda, och de kom till uttryck i 1948 års viktiga valrörelse och dess resultat. Inte minst var den ett uttryck för att man hade dragit helt olika slutsatser av de stora kraftmätningar som skett på den europeiska kontinenten.

De socialistiskt inspirerade hade tyckt att den planerade ekonomin med centralisering och nationell mobilisering i krigföringens eller rustningens tjänst hade fungerat väl, och att man nu skulle gå vidare på den vägen.

För de mer liberalt inspirerade var det i stället avskyn för de totalstyrda samhällena i Hitlers Tyskland och Stalins Sovjetunion, och de hemskheter som dessa lett till, som gav slutsatsen att friheten är odelbar och att en förstatligad ekonomi förr eller senare leder till ett förstatligat samhälle där friheten skulle komma att hotas.

Det var – det skall erkännas – folkpartiet som förde denna fana högst under 1948 års strid. Dåvarande högerpartiet försvagades av generationsstrider, och blev också valets store förlorare.

Men i efterhand är det tydligt hur marknadsekonomin seger över planhushållningen – frihetens seger över socialismen – i det valet är en av de enskilda politiska

händelser under efterkrigstiden som betytt mest för det välstånd som vi som nation och som individer har kunnat njuta av.

Ty det var med det fria företagandet som grund som Sverige under de kommande decennierna fullt ut kunde njuta frukterna av kombinationen av handels successiva liberalisering och den västeuropeiska återuppbyggnadens allt starkare dynamik.

Utan den hade vi fått ett fortsatt fattig-Sverige i stället för det välfärds-Sverige alla – från sina olika utgångspunkter - försökte att bygga.

Decennierna som följde saknade inte sina ideologiska ansatser. Med sitt tal om vardagsmänniskan och den brittiskt inspirerade visionen om en egendomsägande demokrati gjorde Jarl Hjalmarsson 1950-talet till ett decennium där partiet gick fram i viktigt val.

Men därefter blev bakslaget 1960 inledning till ett decennium mot vars slut det som var kvar av högerpartiet inte alldeles utan rätt av Olof Palme polemiskt kunde beskrivas som en utrotningshotad sekt.

Olof Ehrenkrona har träffande beskrivit 1950- och i än högre grad 1960-talet som "maskinisternas årtionde":

"Högerns och folkpartiets svårigheter att erövra det ideologiska initiativet sammanhängde med att de alltför ofta nöjde sig med att då och då föreslå att maskinmästaren skulle dra i en annan spak, i stället för att klara ut för sig själva och allmänheten att samhället inte var en maskin utan snarare en myrstack."

Så var det. Och när under senare delen av detta skede den socialdemokratiska hegemonin började ifrågasättas så var det ju från vänster detta kom att ske. Den s k kulturradikalismen var visserligen i delar en frigörelse också från borgerliga värderingar, men den vänstervåg som kom i dess kölvatten blev snabbt till rop på en samhällsomvandling med mycket tydligt socialistiska förtecken.

Så kom också perioden från slutet av 1960- till mitten av 1970-talet att bli en period av mycket påtaglig programmatisk radikaliserings av socialdemokratins. Läxan från 1928 och 1948 hade glömts bort – även om Gunnar Sträng gjorde ett lika berömt som misslyckat försök att erinra om den. Partikongresserna 1967, 1969, 1972 och 1975 antog ständigt nya och ständigt allt mer socialistiskt färgade förslag och program.

Ofta glömmet vi hur det lät från deras talarstolar under dessa år.

Olof Palme förkunnade att "planhushållning var nödvändig för att vi skulle överleva" och sade att det nu handlade om att ta det tredje och avgörande steget in i det socialistiska samhället. Och Ingvar Carlsson skrev, att skillnaden mellan kommunister och socialdemokrater inte handlade om vem som var mest socialistisk, utan bara om på vilket sätt det socialistiska samhället skulle förverkligas.

Det var nu löntagarfonderna sattes i centrum för den politiska striden i en ideologisk kraftmätning som skulle pågå i två decennier som skulle komma att bli en alldeles avgörande brytpunkt i den politiska utvecklingen.

Allt började med en motion till LO-kongressen 1971. Men det var när LO-kongressen 1976 med buller och bång ställde sig bakom ett konkret förslag till kollektiva jättefonder i syfte att steg för steg ta över makten i företagen och ekonomin som allt sattes på sin spets.

Till Olof Palmes glödande politiska retorik lades nu LO-kravets glödhet politiska praktik. Åter stod socialismens mot frihetens idéer i den politiska diskussionen. Sommaren 1976 – i upptakten till den avgörande valrörelsen – skedde så den avgörande frontförändring det innebar att centerledaren Thorbjörn Fälldin i retorik där ordet taggtråd kom att ingå varnade för vart detta förslag skulle kunna leda hän.

Och precis som valsegrarna 1928 och 1948 räddade den borgerliga valsegern 1976 Sverige från en socialistisk våg som hade varit förödande. Denna gång förlorade socialdemokratins dessutom den regeringsmakt de dominerat under en historiskt unikt lång period.

Men den borgerliga segern 1976 var i allt väsentligt en defensiv seger.

En socialistisk offensiv hade slagits tillbaka. Enpartiväldet hade brutits. Det var viktigt nog. Men redo för en egen offensiv politik för samhällsomvandling var vid den tidpunkten vare sig den borgerliga trepartikoalitionen som sådan eller någon av dess enskilda beståndsdelar. Det som Lars Gustafsson döpt till problemformuleringsprivilegiet låg fortfarande solitt i socialdemokratins händer.

Hos det högerparti som 1969 blivit ett moderat samlingsparti hade nu Gösta Bohman övertagit rodret. Hans skicklighet under sina två första val var att ena ett sargat parti samtidigt som han med förankring snarare i dess mer konservativa falang genomförde en strategisk anpassning som kulminerade när han i valrörelsen 1976 accepterade att en ny regering skulle bildas på den s k mittenpolitikens grund.

Men det var sedan det egentligen började.

Ty lika uppenbart som det var att uppgörelsen med en nysocialistisk socialdemokrati krävde en vassare egen ideologisk arsenal var det att det faktiska regeringsutövandets utmaningar krävde en politik med principiell bas som var tydligare än den vi då hade.

Och det är nu vi ser inledningen till den stora rockaden mellan oss och socialdemokraterna i svensk politisk utveckling.

Under decennierna dessförinnan var det oftast från deras sida som idéerna och initiativen kom. Våra strider – viktiga, ibland t o m av avgörande betydelse för vår samhällsutveckling – var i allt väsentligt defensiva sådana. Vi stoppade, bromsade och modererade en samhällsutveckling som i allt väsentligt formades av andra.

Men det är nu det börjar vända. Det är nu den stora rockaden kommer. Nu byts sakta rollerna. Det blir socialdemokraterna som blir samhällsutvecklingens drivankare och i inskränkt bemärkelse konservativa kraft.

Sedan senast mitten av 1980-talet är mönstret tydligt. Vi lägger fram förslag och säger ja. Socialdemokraterna rider spärr och säger nej.

Vi blir framtidsoptimismens kraft. De blir framtidsrådslans främsta företrädare.

Men utvecklingen kommer inte med en gång.

När det nya idéprogrammet 1978 ersatte det tidigare principprogrammet från 1956 är det ett i viktiga avseenden nytt parti med en ny ideologisk självsäkerhet som träder fram.

Det var då det lilla ordet "liberal" först lyckades att ta sig in i våra programtexter. Senare hävdade Gösta Bohman lätt provocativt att det var vi som var det mest liberala partiet i landet, och i ett anförande här i Uppsala sade han senare att Sverige behöver en liberal revolt.

Det var utan tvekan en betydande förändring.

Dess rötter låg i vår egen svenska utveckling. Men den skedde samtidigt – kanske t o m lite på förkant av – en bredare internationell utveckling.

Inte minst i Förenta Staterna hade den akademiska debattens utveckling börjat gå in i nya banor efter det radikala 1960-talet. Jag minns hur vi strax efter valet 1973 plockade hem begreppet "den nya individualismen" – omdiskuterat som få – från en debattskrift med hemvist där.

Och när den nya nationalekonomin bröt fram handlade det för Gösta Bohman mycket om en igenkännandets glädje – här kläddes i akademisk dräkt vad handelskammarmannen långt tidigare lärt i den praktiska verkligheten – och för den yngre generation som skolats i debatterna med vänstervågens teoretiker om en nyhetens behag.

Kombinationen kom att bli fruktsam, och lade grunden för de framgångar som skulle följa.

I och med valrörelsen 1979 blev moderaterna för första gången på mycket länge det största borgerliga partiet. Och även om vägen inte varit utan sina bakslag – vi minskade något 1985 och 1988 - är det i allt väsentligt på den vägen det fortsatt.

Under såväl 1970- som 1990-talen ökade röststödet för moderaterna i vart och ett av valen. Under 1990-talet blev det närmast regel att vi var lika stora som de andra borgerliga partierna tillsammans.

Sakta men säkert vändes idéstriden om fonderna från den sedvanliga selektiva defensiven till den påtagliga generella offensiven. När 75 000 medborgare den 4 oktober 1983 fyllde centrala Stockholm med kravet att fonderna skulle stoppas var det ett tecken så tydligt som något på att vinden höll på att kantra. I lite urvattnad form kom fonderna trots detta att baxas igenom i riksdagen. Och det skulle dröja till veckorna omedelbart efter regeringsskiftet 1991 innan de slutligen avskaffades och förskaffades till historiens skräpkammare.

Då höll denna redan på att bli överfull. Så gott som samtidigt med att riksdagen fattade beslutet om löntagarfondernas avskaffande fattades inte så långt från våra gränser det än viktigare beslutet om Sovjetunionens avskaffande. Vår värld var plötsligt en värld i grundläggande omgestaltning.

1980-talets idéstrider mellan socialdemokraterna och oss hade handlat dels om ekonomin och dels om det som pågick i det övriga Europa.

Vi talade om en fri ekonomi i Sverige, och vi talade om friheten som en förutsättning för freden i Europa i dess helhet. Och vi möttes av en socialdemokrati som gjorde det defensiva ropet på Nej till systemskifte till sitt inrikespolitiska slagord och det faktiska konstaterandet att de inte sysslade med anti-sovjetism och ifrågasättande av de existerande tingens ordning i Europas andra hälft till sitt utrikespolitiska credo.

Deras väg var den s k tredje vägen mellan en kapitalism och en kommunism som de i alla fall retoriskt föreföll att vilja hålla på samma avstånd. Men när de talade om sin tredje väg mellan kapitalism och kommunism talade vi om motsättningen också i vår

egen del av världen mellan demokrati och diktatur. Och vi kunde aldrig se någon moraliskt försvarbar väg däremellan

När jag kom att väljas till partiordförande sommaren 1986 var det begreppet "framtidens idéer" som vi satte i centrum för vårt arbete. Socialismen hade sett sin sista sommar, den var fortfarande mäktig i sina strukturer och system, men allt mer liknade den dinosaurien under dennes senare skeden.

Vid horisonten randades ett systemskifte som inte bara var nationellt utan globalt, inte bara politiskt utan långt mer genomgripande än så. Vi kände skakningarna i marken av det nya som så tydligt var på väg.

Jag tror att det var Hans Zetterberg som i rapporten från den s k framtidsgruppen våren 1990 – fortfarande ett spännande dokument – filosoferade om att tiden mellan 1932 och 1989 som den socialdemokratiska eran, 1990-talet som den stökiga tiden och perioden efter 2001 som det han kallade den liberal-konservativa eran.

Det var mycket som bidrog till att den kollektivistiska eran tog slut.

Den faktiskt existerande socialismens haveri var självfallet en viktig del av detta. Det vore oförsynt att hävda annat än att svenska socialdemokrater såg på den sovjetiska verkligheten med avsky, men det gick dock inte att undgå att notera hur mycket mer intresserad man ofta var att åka till det östra socialistiska Tyskland för att hitta olika modeller än av att åka till det västra liberala Tyskland i samma ärende.

Problemen i vår egen ekonomi och i våra egna omfattande system var en annan viktig del. När en ny våg av internationalisering bröt ner nationellt skydd i olika former blev reformering en nödvändighet för att överleva. Det gick under ett skede att i höga toner och med många decibel moralisera över Thatcher och Reagan, men när senare en Blair och en Clinton kom att förklara att de i allt väsentligt skulle föra deras arv av liberalisering vidare var den vägen stängd både i retorik och i praktik.

Och till detta kom förändringar i vårt eget samhälle. Jarl Hjalmarsson hade talade om den egendomsägande demokratin, och Gösta Bohman om "den nya individualismen".

Det som nu gradvis inträffade, inte minst i takt med att ekonomin liberaliserades, var att ägandet började att spridas allt mer, och att en ny mångfald i vårt samhälle började att ifrågasätta gångna decenniernas standardiserade modeller och lösningar.

Länge var begreppet "folkhem" ett hedersbegrepp. Men i ett samhälle som omvandlades inifrån av individualisering och utifrån av internationalisering, och där kombinationen av informationsrevolution och invandringsvågor lades till detta, framstod folkhemmet snart som dammigt, föråldrat och inskränkt.

Dess väggar var för trånga och dess tak var för lågt. Vi var inte längre ett folk som ville ha ett hem. Vi var många individer och familjer som ville olika och annorlunda. Och gradvis blev vi ett öppet samhälle som ville göra mångfalden och toleransen till sitt adelsmärke.

Det handlade om frihet. Och eftersom vi var frihetens parti före andra i svensk politik hade vi också skäl att tala om oss själva som de främsta bärarna av framtidens idéer i vår samhällsdebatt.

Det var 1989 som det socialdemokratiska partiet fyllde sina 100 år. Som sig bör uppvaktade jag jubilarerna och överlämnade till den dåvarande partiordföranden Ingvar Carlsson en parabolantenn som symbol för den nya tiden. Uppskattningen av gåvan hölls inom bestämda gränser. Förbud mot dylika saker hade nyligen diskuterats eftersom de ju kunde medföra att annorlunda idéer trängde sig in på ett oplanerat sätt.

Men jag var inte ensam. Den stora bok som Tidens förlag gav ut till jubileet slutade sin triumfatoriska historieskrivning med det lakoniska konstaterandet, att "det är möjligt, men alltför tidigt att slå fast med bestämdhet, att 1980-talet markerar slutet på 50 år av socialdemokratisk hegemoni."

Blickar vi i dag tillbaka på 1990-talet finns det nog fog för den slutsatsen.

Det var vi som fick gå i spetsen för att också Sverige skulle ansluta sig till det allt mer betydelsefulla och allt mer omfattande europeiska samarbetet. Det var vi som kunde

säga att den nationella staten var för liten för många av de stora uppgifterna – de sköttes bäst i en allt mer förpliktande och allt mer demokratisk internationell samverkan – samtidigt som den var för stor för många av de små – med den s k valfrihetsrevolutionen i välfärds- och skolpolitik ville vi ge nya möjligheter och ny makt åt den lilla världen.

Det var vi – Staffan Burenstam Linder med störst tydlighet – som började att tala om att vi ville ha ett välfärdssamhälle, som inte bara var någonting annat än en välfärdsstat, utan som dessutom t o m kunde hotas av en sådan som svällde över alla bräddar.

Det var vi som gick i spetsen för kraven för liberalisering av en ekonomi som annars riskerade att kvävas. Varje steg möttes av ursinnigt motstånd när vi fattade beslut om dem i början av 1990-talet, men nästan vart och ett av dem har sedan dess kommit att accepteras, och ibland omfattades med viss stolthet även av dem då så bestämt sade nej.

Det var vi som tydligt började tala om det nya kunskapssamhällets nya krav på skola, utbildning och forskning. Av löntagarfonderna gjorde Per Unckel de forskningsfonder som gjorde att han fortfarande går omkring i kunnandets och kvalitetens svenska miljöer med något av en hjältes gloria över sitt huvud.

Och när socialdemokraterna bejakade en invandring som kunde slussas in i ABF-kurser och fackliga strukturer, var det för oss de nya medborgarnas förmåga att se på alla våra gamla strukturer med sina nya ögon som gjorde att vi allt tydligare kom att se öppenheten över gränserna inte bara som en nödvändighet i en allt öppnare värld utan som en önskvärdhet i ett samhälle där mångfalden blev allt viktigare och kollektivismens strukturer rämnade allt mer.

Ingenting av detta skedde i Sverige allena. Kanske var det så – Olof Ehrenkrona, som skrivit mycket i ämnet, hävdar det med emfas – att vi moderater av olika skäl kom att vara tidigare och tydligare än många av våra systerpartier i Norden, Europa och världen.

Förvisso inspirerades vi av att vi allt mer internationaliserade vår egen verksamhet. Vi arbetade aktivt med att bygga upp ett europeiskt och internationellt samarbete. Lars Tobisson tillhörde de som grundade dåvarande European Democrat Union. Nuvarande presidentrådgivaren i USA Karl Rove har en bakgrund som rådgivare också till den moderata partiledningen i Sverige. Tidigt knöt vi nära kontakter med den kämpande frigörelsens demokrater på andra sidan Östersjön – i öster lika väl som i söder.

Vi inspirerades av dem – och då och då får vi fortfarande höra hur vårt exempel på nya idéer och initiativ kom att inspirera även dem.

Oerhört mycket återstår självklart att göra. Sverige behöver inte en samhällsdebatt som står still – den behöver de frihetens och framtidens idéer vi är och förblir de främsta företrädarna för.

Att forma den politiken är er uppgift – inte min.

Men låt mig på en punkt ändå ha en synpunkt på det som ligger framför oss.

Under decennier har vi varit Europapartiet före andra i svensk politik. Få frågor har betytt så mycket inte minst för att entusiasmera unga människor för den vision som är vår. Utan Europatanken skulle de gångna decennierna för vår del ha varit ojämförligt mycket fattigare.

I dag behöver vi mer än någonsin en Europadebatt som vågar vara visionär. För inte så länge sedan var det visionärt att säga att också Sverige skulle vara med i detta samarbete. Och förvisso uppfattades det som vågat att säga att den verkliga fredens förutsättning var alla europeiska folks frihet.

Men nu måste vi gå längre än så.

Under två århundraden har det varit den nationella enhetsstaten som har varit politikens primära punkt. Vårt partis yttersta rötter ligger förvisso i tanken på den

nationella staten. Och för socialdemokratin blev den stats expansion så central att man inte kunde se skillnaden på den starka staten och det starka samhället.

Men tydligt sedan minst ett decennium tillbaka är vi nu inne i en annan utvecklingsfas. Och jag menar att det är en utveckling vi har all anledning att bejaka och att försöka att både förankra och forma med siktet inställt på framtiden.

Den nationella staten är både för liten och för stor. Och den naturliga slutsatsen blir då att sträva efter en federal framtid där mer bestäms dels lokalt och i den s k lilla världens civila samhälle och delvis ett demokratiskt samarbete inom främst den europeiska ramen.

Jag ser ingen annan historisk möjlighet att säkra fred och frihet i Europa än att successivt bygga en federation av nationalstater mellan Ryssland och Atlanten, mellan Ishavet och Medelhavet. Och jag ser ingen viktigare och svårare fråga för vår generation än denna.

Och den uppgiften går hand i hand med den förändring som kommer att bli allt tydligare inom dagens nationella gränser. När nationer knyts samman över gamla gränser så innebär det också band mellan nationaliteter inom dessa gränser. En föråldrad nationalism som ställer stat mot stat utom våra gränser riskerar att också ställa individ mot individ inom dessa gränser.

Vi vet alla att detta är långt lättare sagt än gjort. I mötet mellan kulturer och traditioner finns alltid en risk för konflikter. Ibland kan det då upplevas som tryggast att göra de mötena så få och så begränsade som möjligt. Det främmande uppfattas ofta som det farliga.

Men faller vi undan för detta skär vi av oss från den källa till kreativitet som dessa möten mellan kulturer och traditioner alltid innebär. Vi riskerar att stelna i vår egen trygghet i stället för att utvecklas i den dynamik som bara kan komma i kontakten också med andra.

Mycket i våra grundläggande värderingar har förvisso förblivit detsamma under vårt partis sekellånga historia, även om den språkliga dräkten förändrats. Men är det en punkt där vi förändrats mer än på någon annan så är det i omvandlingen från då ett parti mer nationellt i uppgift och inspiration än andra, till i dag ett parti där jag hoppas att det vi åstadkommit hitintills av förändring i riktning mot en uppgift och inspiration som i minst lika hög utsträckning är europeisk och internationell bara skall vara en början.

När man samlades på Restaurang Runan den 4 oktober 1904 var det för att organisera det som kallades de samhällsbevarande krafterna.

Och så kom man att se den grundläggande uppgiften under upp mot tre kvarts sekel.

Men sedan cirka ett kvarts sekel tillbaka är det annorlunda.

Nu är det vi som blivit den främsta samhällsförändrande kraften.

Nu är det vi som skall vara bärare av framtidens idéer.